

Archiwa społeczne w Wielkiej Brytanii: zarys problematyki

JULIANNE NYHAN

Abstract

Archiwa społeczne w Zjednoczonym Królestwie: badanie i analiza stanu wiedzy ze szczególnym uwzględnieniem historii mówionej i humanistyki cyfrowej. Celem pracy jest zbadanie obecnego stanu archiwów społecznych w Zjednoczonym Królestwie. Ze względu na szeroki zakres odniesienia, szczególny nacisk położono na archiwa tworzone przez społeczności związane z humanistyką cyfrową i historią mówioną. Zanalizowano dwa studia przypadku: projekty „Dig Where We Stand” (<http://tinyurl.com/ktc3z5j>) i „Hidden Histories” (<http://hiddenhistories.omeka.net/>). Poza badaniem wielowymiarowych powiązań między archiwami państwowymi i społecznymi, praca ta uwzględnia szereg wyzwań i korzyści, zarówno dla naukowców, jak i społeczności, płynących z połączenia podobnych badań i praktyk stosowanych przez lokalne społeczności.

Zastosowanie pojęcia „archiwa społeczne” w Wielkiej Brytanii

W Wielkiej Brytanii pojęcie „archiwa społeczne” jest obecnie szeroko używane¹. Niemniej jednak sama jego definicja jest złożona i może być stosowana w odniesieniu do wielu różnych inicjatyw. Złożoność ta wynika z wielu przyczyn. Samo pojęcie „społeczność” jest często stosowane przy określaniu inicjatyw archiwistycznych, dużo rzadziej jednak oceniane krytycznie i definiowane. Waterton i Smith wykazali, że pojęcie to stało się „przeszkodą epistemologiczną (...), która zbyt łatwo stała się wyjaśnieniem lub rozwiązaniem zamiast czymś, co można wyjaśnić”². Zastosowanie pojęcia „archiwum” również bywa problematyczne. Bywa kwestią dyskusyjną, czy zbiory – zgromadzone przez grupy prowadzące archiwa społeczne – są rzeczywiście materiałami archiwalnymi. Niemniej jednak w ostatnich latach zastrzeżenia tego typu stały się mniej powszechne³.

Pojęcie archiwum społecznego może się odnosić do szerokiej gamy projektów, często dotyczących zagadnień, których nie obejmuje państwowy zasób archiwalny⁴. Wobec tego mogą one dotyczyć ruchów politycznych i ruchów protestu⁵. Archiwa takie mogą obejmować m.in. dokumenty, ikonografię, zapisy przekazów ustnych, publikacje oraz przedmioty materialne. Archiwum społeczne może prowadzić swoją działalność w sposób sformalizowany w ramach sektora GLAM (Galerie,

¹ A. Flinn, *Community Histories, Community Archives: Some Opportunities and Challenges*, *Journal of the Society of Archivists* 28, no. 2 (Październik 2007): ss. 151–76; 152–3.

² E. Waterton, L. Smith. *The Recognition and Misrecognition of Community Heritage*, *International Journal of Heritage Studies* 16, no. 1–2 (Styczeń 2010): ss. 4–15; 5.

³ A. Gilliland, A. Flinn, *Community Archives: What are we really talking about?; Nexus, Confluence, and Difference: Community Archives meets Community Informatics: Prato CIRN Conference Oct 28-30 2013*, red. L. Stillman, A. Sabiescu, N. Memarovic, ss. 1–23; 3–4.

⁴ Patrz: A. Flinn 2007 op cit; M. Stevens, A. Flinn, E. Shepherd, *New frameworks for community engagement in the archive sector: from handing over to handing on*. „*International Journal of Heritage Studies*”, 16(1-2), ss. 59–76; 60–61.

⁵ Patrz: A. Flinn, *Archival Activism: Independent and Community-Led Archives, Radical Public History and the Heritage Professions* *InterActions: UCLA Journal of Education and Information Studies* 7, no. 2 (2011), <https://escholarship.org/uc/item/9pt2490x.pdf>.

Biblioteki, Archiwa i Muzea) lub (co wydaje się bardziej powszechne) poza nim. Martin Stevens i inni wskazują, że do definiowania archiwum nie powinno się używać kryterium jego przypisania instytucjonalnego⁶.

Spośród wszystkich cech archiwów ich różnorodność jest tą, która jest najczęściej podkreślana w licznych dostępnych definicjach archiwów społecznych. W swoim dokumencie koncepcyjnym koalicja Community and Archives Heritage Group stwierdza na przykład, że:

„Archiwa społeczne i inicjatywy w zakresie dziedzictwa mogą przybierać wiele różnych form (duże lub małe, półprofesjonalne lub złożone wyłącznie z wolontariuszy, o długiej tradycji lub niedawno założone, działające we współpracy z profesjonalistami w zakresie dziedzictwa lub całkowicie niezależnie) oraz mogą podejmować próby w kierunku dokumentowania historii wszelkiego rodzaju społeczności lokalnych, zawodowych, etnicznych, wyznaniowych i innych”⁷.

Co więcej, należy zauważyć, że projekty, do których w sposób uzasadniony może się odnosić pojęcie archiwów społecznych, niekoniecznie stosują to określenie. Przykładami takich inicjatyw są „projekty w zakresie dziedzictwa wspólnotowego, projekty lokalnych towarzystw historycznych oraz realizacje w zakresie historii mówionej”⁸. Rozbudowaną wersję tego pojęcia, „cyfrowe archiwum społeczne”, stosuje Community Archive Wales. Definiuje się je w następujący sposób: „Cyfrowe archiwa społeczne to zbiory materiałów znajdujące się w rękach prywatnych, które zostały zdigitalizowane i udostępnione przez grupy społeczne, umożliwiając w ten sposób określonym wspólnotom samodzielne przedstawienie ich własnej historii”⁹.

⁶ Stevens i in., 2010 op. cit., s. 60.

⁷ CAHG. *Community Archives & Heritage Group: Our Vision*, 2009.

<http://www.communityarchives.org.uk/content/new-contributions-3/history-and-purpose>.

⁸ A. Flinn *Community Histories* 2007 s. 154; patrz także: D. Mander, *Special, local and about us: the development of community archives in Britain*; J. Bastian, B. Alexander, *Community Archives. The shaping of memory*. London, 2009, s. 29-46.

⁹ Community Archives Wales. *Community Archives Wales*,:

http://www.ourwales.org.uk/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1&lang=en-GB.

Liczba i modele archiwów społecznych

W świetle tej różnorodności trudne, a może nawet nierozsądne (z obawy, że może to doprowadzić do utraty tej różnorodności), jest wypowiedzanie się na temat nadrzędnego lub dominującego modelu archiwów społecznych w Wielkiej Brytanii. Mimo to w literaturze akademickiej często podkreśla się jedno szczególnie charakterystyczne kryterium – rolę wspólnoty w tworzeniu archiwów:

„Naszym zdaniem cechą definiującą archiwum społeczne nie jest jego fizyczna lokalizacja w ramach oficjalnych repozytoriów lub poza nimi, ale raczej aktywne i ciągłe zaangażowanie członków społeczności w proces dokumentowania i udostępniania swojej historii *na ich własnych warunkach* [z naciskiem na „ich własnych”]¹⁰. Kryterium to jest również stosowane w licznych analizach, przeprowadzanych od roku 2006, kiedy to, jak zostało wskazane przez Flinna, na podstawie raportu przygotowanego na zlecenie CADH¹¹, oszacowano, że w Wielkiej Brytanii istniało ponad 3 tys. archiwów społecznych. Dla przykładu – w raporcie Community Archives Landscape Research przygotowanym dla MLA i CADG (2008) stwierdzono, że:

„Niniejsza definicja [archiwów społecznych] opiera się na definicji stosowanej przez Community Archives Development Group oraz Heritage Lottery Fund i pozwala nam się przyjrzeć archiwom społecznym, które są faktyczną własnością grup społecznych, są przez nie rozwijane i zarządzane bądź zostały stworzone przez grupy społeczne jako część pracy nad projektami realizowanymi przez inne organizacje, i które w dłuższej perspektywie mogą być przez te organizacje utrzymywane i rozwijane”¹². Kryterium to zostało również wzięte pod uwagę w raporcie

¹⁰ M. Stevens i in. *New frameworks*, 2010, s. 60.

¹¹ A. Flinn, *Community Histories*, 2007, s. 164.

¹² K. Norgrove, S. Mirchandani, J. Goddard. *Community Archives Landscape Research. A Report for MLA and CADG*, 2008, s. 3–4.

<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20111013135435/http://research.mla.gov.uk/evidence/view-publication.php?pubid=950>

„Community archives and the sustainable communities agenda”¹³, w którym przyjrano się między innymi „liczbie i charakterowi projektów w zakresie archiwów społecznych” w rejonie Pennine Lancashire i Corby w Wielkiej Brytanii¹⁴.

Ostatnią (i ciągle trwającą) próbą sporządzenia mapy sektora archiwów społecznych jest internetowy rejestr archiwów, prowadzony i rozwijany przez Community Archives and Heritage Group (CAHG). Jest on dostępny pod adresem <http://www.communityarchives.org.uk/archives>. Tutaj znowu podkreśla się aktywną rolę społeczności: „Wspólnym motywem tej różnorodności jest to, że inicjatywa, siła napędowa i własność intelektualna tych projektów należą zazwyczaj do członków społeczności”¹⁵. Na tę kwestię zwrócił uwagę komitet CAHG w trakcie dyskusji na temat tego, czy zaangażowanie społeczności wymagało przy prowadzeniu archiwum aktywnego uczestnictwa więcej niż jednego członka danej wspólnoty. Podczas dyskusji pojawił się również pogląd, że zbiór prywatny może zostać uznany za archiwum społeczne, jeśli był udostępniony dla danej wspólnoty – aktywnie zaangażowanej w jego tworzenie i utożsamiającej się z jego zawartością. Komitet zgodził się, że niemożliwe jest dokładne zdefiniowanie, jak w każdym przypadku może wyglądać zaangażowanie społeczności¹⁶.

W chwili pisania tego artykułu, katalog stworzony przez CAHG¹⁷ obejmował łącznie około 566 archiwów, w tym 500 archiwów w Anglii, 6 w Irlandii, 16 w Irlandii Północnej, 16 w Szkocji i 22 w Walii. Opierając się na słowach kluczowych wymienionych na stronie, można ustalić, że największa liczba zgłoszonych projektów dotyczy handlu i przemysłu (60), obszarów wiejskich (27) oraz społeczności mniejszościowych i etnicznych (32). Użytkownicy, po dokonaniu darmowej rejestracji, mają możliwość dodawania nowych archiwów na stronie. Podlega to jednakże kontroli i to administrator strony podejmuje ostateczną decyzję, czy dana grupa może

¹³ *Community Archives and the Sustainable Communities Agenda*, London, 2009.

¹⁴ *Ibid*, s. 41-51.

¹⁵ *Community Archives & Heritage Group: Our Vision*, 2009.

<http://www.communityarchives.org.uk/content/new-contributions-3/history-and-purpose>.

¹⁶ A. Gilliland, A. Flinn, *Community archives*, 2013, s. 7.

¹⁷ *CAHG Archives*, <http://www.communityarchives.org.uk/archives>.

zostać uznana za archiwum społeczne, przy czym „wyjściowymi, ale nie jedynymi kryteriami są tutaj inkluzywność i samookreślenie”¹⁸.

Świadomość i wsparcie

Flinn opisał, jak kształtowała się świadomość istnienia archiwów społecznych od roku 2000. Świadomość ta była dostrzegana nie tylko w sektorze GLAM, ale również przez fundatorów i decydentów w zakresie polityki rządowej. To z kolei zapoczątkowało pojawienie się wielu inicjatyw, które miały na celu nie tylko wspieranie pracy nad takimi projektami, ale również ich zrozumienie oraz – w niektórych przypadkach – bezpośrednio zaangażowanie w te projekty. Przykładowo – Flinn zwraca uwagę na rolę, jaką odegrały: inicjatywa Community Access to Archives Project (2003–2004), stworzenie Community Archives Development Group (CADG) oraz opracowanie raportów takich jak „Impact of Community Archives” („Wpływ archiwów społecznych”, CADG 2007) oraz badanie Community Archives and the Sustainable Communities Agenda (Jura 2009), zrealizowane na zlecenie Rady Muzeów, Bibliotek i Archiwów (Museum, Libraries and Archives Council – MLA). Oznaką stopnia, w jakim tradycyjna obojętność wobec archiwów społecznych i lekceważenie społecznych archiwistów zmieniło się w uznanie dla ich kwalifikacji, było włączenie CAHG w roku 2012 jako specjalnej grupy interesu do stowarzyszenia Archives and Records Association (ARA), organizacji zawodowej archiwistów¹⁹.

Przejdziemy teraz do przykładów rodzajów wsparcia, z jakich mogą skorzystać archiwa społeczne w Wielkiej Brytanii.

Współpraca i doradztwo

Community Archives and Heritage Group to grupa, która wspiera i promuje archiwa społeczne w Irlandii i Wielkiej Brytanii. W swojej

¹⁸ A. Gilliland, A. Flinn, *Community archives*, s. 7.

¹⁹ Ibid ss. 6-7.

deklaracji daje jasno do zrozumienia, że jej rolą jest nie tylko oferowanie „forum” i zapewnienie „wspólnego głosu” archiwistom społecznym, ale również:

„[odgrywanie roli] punktu kontaktowego pomiędzy aktywistami z archiwów społecznych a innymi animatorami społecznymi oraz profesjonalistami z obszaru dziedzictwa kulturowego (w tym bibliotekarzami, archiwistami i kustoszami muzeów) w celu umożliwienia im – tam, gdzie jest to konieczne – nawiązania obopólnie korzystnych relacji”²⁰.

CAHG umożliwia osiągnięcie tych celów na wiele różnych sposobów, np. poprzez organizowanie bezpośrednich spotkań lub corocznych konferencji (raporty z takich konferencji są dostępne na stronie CAHG). Profil grupy na Twitterze, @CArchives, jest wyjątkowo popularny i ma ponad 500 fanów. Oprócz katalogu archiwów opisanego powyżej grupa opublikowała również dużą liczbę materiałów zawierających wskazówki zarówno dla nowych, jak i dla już istniejących grup archiwów społecznych, np. dokumenty pod tytułem „Starting a community archive – a checklist”²¹ oraz „Cataloguing guidelines for community archives”²². Prawdopodobnie w celu zasygnalizowana rosnącego znaczenia archiwów społecznych, jak również samej grupy, w roku 2011 organizacja ta przestała funkcjonować jako grupa nieformalna i przyjęła statut stowarzyszenia²³.

Istnieje wiele przykładów działań, za pomocą których CAHG wspiera „obopólnie korzystne relacje”, o których mowa powyżej, jak choćby to, że CAHG od roku 2005 jest stowarzyszona z National Council on Archives²⁴. To wpływ CAHG spowodował, że praca tej organizacji jest uznawana, a niekiedy staje się nawet źródłem odniesienia dla publicznych

²⁰ *Community Archives & Heritage Group: Our Vision*, 2009:

<http://www.communityarchives.org.uk/content/new-contributions-3/history-and-purpose>.

²¹ *Starting up a Community Archive - a Check List*, 2012:

<http://www.communityarchives.org.uk/content/resource/guideline-check-list>

²² *Cataloguing Guidelines for Community Archives*, 2009:

http://www.communityarchives.org.uk/content/resource/cataloguing_guidelines

²³ *About the Community Archives and Heritage Group (CAHG)*, 2011:

<http://www.communityarchives.org.uk/content/new-contributions-3/history-and-purpose>

²⁴ NCA. [ARCHIVED CONTENT] NCA: The National Council on Archives :: About NCA Affiliated Groups

http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110909164408/http://nca.org.uk/about_nca/affiliated_groups/.

archiwów, takich jak Archiwa Krajowe (National Archives, archiwa państwowe Wielkiej Brytanii dostępne pod adresem <http://www.nationalarchives.gov.uk/>). Ponadto publikacje takie jak „Collection Development Tools and Guidance” opisują sposób katalogowania zbiorów społecznych²⁵. Co istotne jednak, w publikacji tej pojawia się pytanie, czy archiwistyka społeczna nie ma drugorzędного znaczenia dla podstawowej działalności tych instytucji („isn't this peripheral to core work”)²⁶. Od pewnego czasu można również zauważyć bardziej bezpośrednie sposoby, w jakie Archiwa Krajowe angażują się w działalność sektora archiwów społecznych. Na przykład następujące instytucje: West Yorkshire Archives Service, Hackney Archives Department, National Archives of Scotland (Szkockie Archiwa Krajowe), National Council on Archives (Narodowa Rada Archiwów), National Library of Wales (Narodowa Biblioteka Walii), Public Record Office of Northern Ireland (Archiwum Dokumentów Państwowych Irlandii Północnej) oraz Commanet sfinansowały inicjatywę pod nazwą Community Access to Archives Project (CAAP). Projekt ten był próbą zrozumienia relacji zachodzących pomiędzy klasycznymi archiwami a archiwami społecznymi i opierał się głównie na analizie przypadków z Hackney i West Yorkshire²⁷. Jednym z najbardziej zasługujących na uwagę efektów tego projektu jest Model Najlepszych Praktyk (Best Practice Model), który „przewiduje dwa możliwe modele zaangażowania pomiędzy dwoma sektorami: model »rozwoju partnerstwa« oraz model »rozwoju projektu«, przy czym ten pierwszy opiera się na rozwoju relacji, a drugi na doprowadzeniu jej do wyraźnego rezultatu”²⁸.

CAHG może być postrzegana jako przykład krajowej i międzynarodowej (obejmującej Wielką Brytanię i Irlandię) sieci archiwów społecznych. Istnieją również przykłady sieci lokalnych. Cambridgeshire

²⁵ The National Archives. *Collection Development Tools and Guidance*, 2011. <http://www.nationalarchives.gov.uk/documents/archives/collection-development-tools-and-guidance.pdf>.

²⁶ The National Archives. *Collection development* 2011, s. 26

²⁷ Midgley, Frieda. “Best Practice Model for Community Archives,” 2005. <https://www.jiscmail.ac.uk/cgi-bin/webadmin?A2=archives-nra:83e23f1.05>.

²⁸ Stevens et al. ‘New frameworks’ 2010, s. 61.

Community Archives Network reprezentuje hrabstwo Cambridgeshire²⁹. W chwili pisania niniejszego tekstu, sieć skupia 32 archiwa społeczne z tego obszaru. Z informacji dostępnych na stronie grupy wynika, że organizacja ta nie zamierza się angażować w zakrojone na szeroką skalę działania w zakresie wspierania czy promowania archiwów społecznych i doradztwa, które prowadzi CAHG, ale poprzez swoją obecność w Internecie chce występować jako portal prezentujący aktywności archiwistów społecznych w regionie. Innym przykładem może być Community Archives Wales³⁰. Organizacja brała udział w jedenastu projektach mających na celu utworzenie w Walii cyfrowych archiwów społecznych.

Finansowanie

Organizacją, która zapewnia celowe fundusze dla sektora dziedzictwa kulturowego w Wielkiej Brytanii, jest Heritage Lottery Fund. Oferuje ona dofinansowanie dla organizacji typu non-profit³¹. W okresie od kwietnia 1994 do marca 2011 fundusz przyznał ponad 281 mln funtów na rzecz ponad 1050 projektów dotyczących archiwów i bibliotek³², z których wiele dotyczyło archiwów społecznych. Przykładem projektu sfinansowanego przez Heritage Lottery Fund jest archiwum społeczne Canvey Island, którego celem jest „gromadzenie wspomnień, jak również fotografii i innych dokumentów dotyczących historii wyspy. Zachęcamy mieszkańców wyspy do dzielenia się swoimi wspomnieniami i udostępniania fotografii dokumentujących życie na wyspie”³³. Kolejnym przykładem jest archiwum społeczne Fielding and Platt, które ma na celu „gromadzenie i dzielenie się ustnymi wspomnieniami osób, które

²⁹ CCAN, <http://www.ccan.co.uk/>

³⁰ Community Archives Wales,:

http://www.ourwales.org.uk/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1&lang=en-GB.

³¹ *What we fund - Heritage Lottery Fund*,

<http://www.hlf.org.uk/HowToAssly/whatwefund/Pages/whatwefund.aspx#.VCfeUxYWP6c> [Dostęp: 28.09.2014].

³² National Archives. *Lottery Funding*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/archives-sector/lottery.htm>.

³³ Canvey Island Archive. *About Us*, <http://www.canveyisland.org/category/about>

pracowały dla lub mieszkały w pobliżu firmy, której dawny teren (...) znajduje się w granicach dzisiejszego Gloucester Quays Shopping Centre”³⁴. Strategiczna wizja Heritage Lottery na lata 2013–2018 jest dostępna w Internecie³⁵.

W roku 2010 organizacja JISC prowadziła program pod nazwą „Developing community content”, w ramach którego fundusze zostały przyznane między innymi projektom dotyczącym archiwów społecznych³⁶. Ponadto organizacje takie jak Arts and Humanities Research Council (ARCH) przyznają fundusze na badania w zakresie archiwistyki społecznej, np. dzięki dofinansowaniu tego programu powstał raport zatytułowany „Community archives and identities: documenting and sustaining community heritage”³⁷.

Relacje z państwowymi archiwami

W wielu publikacjach starano się zrozumieć i udokumentować relacje, jakie występują pomiędzy archiwami społecznymi, instytucjami państwowymi i zbiorami, jakimi zarządzają i jakie tworzą, i udzielić wskazówek dotyczących tych wielopłaszczyznowych relacji³⁸. Niemniej jednak nie należy zakładać, że relacje pomiędzy archiwami społecznymi a instytucjami państwowymi są konieczne lub że istnienie (lub brak) takich relacji może być traktowane jako wyznacznik prawdopodobnego sukcesu

³⁴ Gloucestershire Archives. *Fielding and Platt Community Archive Project Gains Heritage Lottery Fund Support - Gloucestershire County Council*, 2012:

<http://www.gloucestershire.gov.uk/archives/article/109601/Fielding-and-Platt-Community-Archive-Project-gains-Heritage-Lottery-Fund-Support>.

³⁵ Heritage Lottery Fund. *Heritage Lottery Fund Strategic Framework 2013–2018: A Lasting Difference for Heritage and People*, 2012.

http://www.hlf.org.uk/aboutus/whatwedo/Documents/HLFStrategicFramework_2013to2018.pdf.

³⁶ Patrz: JISC, *Mass observation communities online (MOCO)*:

<http://www.jisc.ac.uk/whatwedo/programmes/digitisation/communitycontent/massobservation.aspx> [Dostęp: 28.09.2014].

³⁷ A. Flinn, *Community Archives and Identities: Documenting and Sustaining Community Heritage*, <https://www.ucl.ac.uk/dis/icarus/projects/community-archives/index>.

³⁸ J. Consultants, *Community archives*, 2009; Norgrove, *Community archives landscape*, 2008; A. Flinn M. Stevens, *It is no*, 2009; M. Stevens i in., *New frameworks*, 2010; J.A. Bastian, B. Alexander, B., *Community archives: the shaping of memory*, London: Facet; V. Gray, *Who's that Knocking on Our Door? Archives, Outreach and Community*, „*Journal of the Society of Archivists*”, 29(1), ss. 1–8.

danego archiwum społecznego³⁹. Ponadto relacje te zazwyczaj nie są „ani formalne, ani regularne. Sprawdza się to bez względu na to, czy wsparcie pochodzi od instytucji kultury/instytucji zajmującej się dziedzictwem czy od organizacji działającej na rzecz rozwoju społeczności. Brak jest informacji o funkcjonowaniu programów działań jakichkolwiek organizacji krajowych obejmujących całościowo archiwistykę społeczną. Istnieje bardzo mało przykładów programów w zakresie dziedzictwa pozostającego w rękach społecznych prowadzonych na szczeblu krajowym lub regionalnym, takich jak English Heritage’s Outreach Programme.

Ze względu na ograniczenie środków nawet wsparcie ze strony Agencji Regionalnych MLA skłaniało się raczej w kierunku inwestowania w poszczególne projekty aniżeli w coś kompleksowego. Wsparcie jest, ogólnie rzecz biorąc, fragmentaryczne i bez szerszej wizji (...). Nie oznacza to, że wsparcie to jest nieefektywne⁴⁰.

Kompletne zestawienie publicznych instytucji, z którymi archiwa społeczne nawiązują kontakty, zostało zawarte w raporcie cytowanym powyżej. W raporcie tym zauważono, że wsparcie dla takich projektów często pochodzi od muzeów, archiwów i bibliotek, ponieważ one również są zainteresowane zbiorami w zakresie dziedzictwa kulturowego. Niemniej jednak napięte relacje, jakie mogą istnieć pomiędzy publicznymi organizacjami i grupami archiwów społecznych, to element, o którym często się w literaturze wspomina. Na przykład:

„Podczas gdy obecnie istnieje wiele modeli współpracy pomiędzy instytucjami publicznymi, a archiwami społecznymi, liczne archiwa społeczne pozostają nieufne wobec tych instytucji i zależy im przede wszystkim na zachowaniu autonomii. Ta ostrożność ma źródło w długoletnich i przykrych doświadczeniach wykorzystywania i dyskryminacji oraz, w niektórych przypadkach, bolesnej świadomości tego, że rządy kolonialne narzucano poprzez przywłaszczenie i akumulację kultury materialnej podporządkowanych ludów⁴¹.

³⁹ Norgrove i in., *Community archives landscape*, 2008, s. 4.

⁴⁰ Ibid. s. 20.

⁴¹ M. Stevens i in., *New frameworks*, 2010, s. 69.

Archiwa Narodowe Wielkiej Brytanii zwracają uwagę na konieczność zachowania dobrych relacji z przechowawcami niepaństwowego zasobu archiwalnego:

„Zarządzanie relacjami z potencjalnymi depozytariuszami to istotna część tej pracy. Przejęcie zasobu archiwalnego danej społeczności może prowadzić do zerwania relacji na wiele lat, przy czym podejście do dokumentowania życia lokalnego oparte na partnerstwie może się okazać skuteczne. Dobrym przykładem jest Bristol Black Archives Partnerships, projekt, który łączy pracę wśród społeczności z misją zachęcania do przekazywania swoich materiałów do archiwów i muzeów, pielęgnujących pamięć o wspólnocie Bristolu pochodzenia afrykańskiego”.

Pozostałe organizacje, które wspierają archiwa społeczne, to te działające na rzecz dziedzictwa (np. English Heritage, The National Trust oraz Council for British Archaeology), organizacje działające na rzecz rozwoju społeczności (Councils for Voluntary Service, Workers Educational Association, Community Development Trusts, Community Housing Foundations, Community Resource Centres oraz Social Enterprises), agencje rozwoju regionalnego oraz organizacje prywatne. Zauważono, że relacje z instytucjami edukacyjnymi są rzadsze: „Relacje z archiwami społecznymi są raczej ograniczone do przypadków, gdy na uniwersytecie istnieje specjalizacja badawcza, która odnosi się do określonego aspektu historii społeczności”⁴².

Niedawne badania przeprowadzone przez Stevensa pozwoliły na szczegółową i uwzględniającą niuanse analizę charakteru niektórych relacji pomiędzy archiwami w Wielkiej Brytanii, finansowanymi ze środków publicznych, a niezależnymi archiwami społecznymi. Dzięki zastosowaniu metod badania etnograficznego, stwierdzono, że relacje te dotyczą pięciu głównych obszarów, takich jak: „przechowywanie, gromadzenie, zabezpieczenie i rozpowszechnianie, wiedza i doradztwo”⁴³. Podkreśla się, że modele współpracy są obecnie rozwijane i wdrażane, ze względu na „rosnący poziom profesjonalnej akceptacji postmodernistycznej krytyki

⁴² Norgrove i in. *Community archives landscape* 2008 s. 17.

⁴³ M. Stevens i in., *New frameworks*, 2010, s. 63.

archiwów jako miejsc materializacji dominujących struktur władzy”, a rozwój technologiczny gwarantuje dodatkowe udogodnienia w tym zakresie⁴⁴. Podejście, zgodnie z którym zasoby pozostają pod opieką ich twórcy (post-custodial approach), umożliwiające bieżące uczestnictwo archiwów społecznych w procesie zarządzania materiałami, które zostały przez nie zdeponowane. Na przykład projekt archiwum społecznego Future Histories opiera się na współpracy z dwoma publicznymi repozytoriami: Middlesex University oraz Muzeum Wiktorii i Alberta. Organizacja społeczna o nazwie Future Histories:

„to administrator zbiorów (...) odpowiedzialny za decyzje dotyczące dostępu do nich (np. które materiały powinny być niedostępne), przyszłych nabytków, warunków wypożyczania oraz, co najważniejsze, rozpowszechniania ich zawartości. Dzięki takim ustaleniom sieć relacji społecznych, w których są osadzone zbiory, może zostać utrzymana nawet po przekazaniu materiałów do większego repozytorium, a społeczność będąca ich twórcą może zachować poczucie własności”⁴⁵.

Osiągnięcia, problemy i system prawny

Tematyka problemów i osiągnięć archiwistyki społecznej była podejmowana w licznych publikacjach⁴⁶. Jeśli chodzi o osiągnięcia, często podkreśla się znaczenie takich projektów dla budowania poczucia tożsamości społeczności, których one dotyczą. Zauważa się również, że mają swój udział w realizacji różnych aspektów polityki rządowej oraz rządowych programów, takich jak „zrównoważone wspólnoty”, „Safer Stronger Communities” oraz „Health and Well-being”⁴⁷. Flinn dokonał również podsumowania osiągnięć podkreślonych we wcześniej wspomnianym raporcie przygotowanym przez CADG:

⁴⁴ Ibid s. 61.

⁴⁵ Ibid, s. 65.

⁴⁶ A. Flinn, op. cit, 2007; J. Consultants op. Cit. 2009; M. Stevens i in. op. cit. 2010; patrz również publikacje na stronie internetowej CAHG. Resources: <http://www.communityarchives.org.uk/content/resources/resources>

⁴⁷ J. Consultants, *Community archives*, 2009

„Na podstawie odpowiedzi na pytania z ankiety udzielonych przez 46 grup oraz szczegółowych analiz dziesięciu przypadków, raport wyróżnił znaczenie archiwów społecznych dla rozwoju danej wspólnoty. W raporcie stwierdzono, że działalność archiwów społecznych przynosi przyrost wartości kapitału kulturowego poprzez łączenie grup, które w innych okolicznościach nie miałyby często okazji się spotykać, zwłaszcza grup międzypokoleniowych⁴⁸.

Problemy archiwów społecznych obejmują kwestie związane z przechowywaniem, potrzebą określenia i stosowania odpowiednich standardów, kwestią trwałości („W ramach sektora pozarządowego, stowarzyszenia i ich projekty podlegają ciągłym zmianom zgodnie z lokalną polityką, programami grantodawczymi i okolicznościami, jakim podlegają ich członkowie”⁴⁹).

Osobiście podkreśliłabym również znaczenie zachęcania osób, które uczestniczyły w procesie tworzenia archiwów społecznych, do sięgania dalej niż ich wspólnoty lokalne w celu szerszego udostępniania unikatowej wiedzy i umiejętności, które wypracowały w trakcie swojej pracy. Choć aktywiści społeczni mogą nie przejawiać chęci pisania artykułów badawczych lub rozwijania kariery naukowca, wydaje mi się, że ich doświadczenia jest bezcenne dla osób pracujących w obszarach takich jak humanistyka cyfrowa. Projekty w zakresie humanistyki cyfrowej prawdopodobnie pociągają i będą pociągać za sobą mnóstwo pytań dotyczących kwestii takich jak: modele relacji niezależnych organizacji z państwowymi repozytoriami, sposoby podejścia do efektywnego angażowania i mobilizowania członków społeczeństwa do, na przykład, przekazywania materiałów, realizowanie programów w społecznościach naukowych, specjalistycznych i nieeksperymentalnych.

⁴⁸ A. Flynn, *Community histories*, 2007, s. 165.

⁴⁹ Ibid.

Zakończenie

Moje rozważanie zamknę cytatem z Martina Stevensa, który odnosi się do kontekstu Wielkiej Brytanii, ale, w mojej opinii, może mieć szerokie zastosowanie:

„Kluczowe znaczenie ma elastyczność po stronie państwowych archiwistów. Obecnie coraz mniej spośród nich uważa, że archiwa społeczne powinny jedynie przekazywać swoje materiały. Ciągłe możliwe jest zmodyfikowanie priorytetów tak, aby współpraca i udostępnianie wiedzy pomiędzy daną wspólnotą a państwowymi archiwistami stało się niezbędną częścią pracy tych drugich, taką samą jak ich podstawowa działalność związana z opracowaniem czy udostępnianiem zbiorów”⁵⁰.

Julianne Nyhan, adiunkt na Wydziale Informatologii w University College London Dr Julianne Nyhan wykłada (jako adiunkt) cyfrowe technologie informacyjne na Wydziale Informatologii w University College London. Jej zainteresowania badawcze obejmują historię technologii informacyjnych w naukach humanistycznych, historię mówioną oraz większość aspektów humanistyki cyfrowej, ze szczególnym uwzględnieniem meta-języków znaczników i leksykografii cyfrowej. Jest autorką licznych publikacji, z których najnowsze to „Digital Humanities in Practice” („Humanistyka cyfrowa w praktyce”) (Facet 2012), „Digital Humanities: a Reader” („Humanistyka cyfrowa: kompendium”) (Oxford University Press 2013) i „Clerics, Kings and Vikings: essays on Medieval Ireland” („Księża, królowie i Wikingowie: eseje o średniowiecznej Irlandii”) (Four Courts, w druku). Należy między innymi do Rady Badań Nauk Humanistycznych (AHRC Peer Review College), jest redaktorem ds. komunikacji w Interdisciplinary Science Reviews, jest też członkiem innych komitetów redakcyjnych i doradczych. Kierownik badań w projekcie „Hidden Histories: Computing and the Humanities c. 1949–1980” („Ukryte historie: technologie informacyjne w latach 1949–1980”). Jej konto na Twitterze to @juliannenyhan, prowadzi też blog pod adresem <http://archelogos.hypotheses.org/>. Więcej informacji na <https://www.ucl.ac.uk/dis/people/juliannenyhan>.

⁵⁰ M. Stevens i in., *New frameworks*, 2010, s. 72.